

MARINA SUBIRATS,
L'Escola rural a Catalunya,
Edicions 62, Barcelona, 1983.

De vegades és necessari baixar a l'anàlisi molt concreta d'un fet per poder aconseguir una reflexió més àmplia sobre una determinada realitat. El llibre de Marina Subirats sobre l'escola rural és quelcom més que una reflexió entorn de l'escola no urbana, especialment si considerem l'últim capítol, en el qual s'insinua una alternativa organitzativa global al Sistema Escolar de Catalunya.

Es parteix de dos casos molt concrets, de dues comarques rurals de Catalunya: el Pallars Sobirà i l'Urgell, com a pretext per qüestionar la política de concentracions escolars, empresa a partir de la Llei General d'Educació de l'any 1970.

Les lleis a Espanya, i les reformes, s'han fet des dels despatxos dels ministeris de Madrid i amb criteris unitaris, d'acord amb el model d'estat centralista; per això mateix, moltes vegades s'ha hagut de fer referència a l'Espanya real enfront de l'Espanya legal. El camp de l'educació i l'escola no en podien ésser una excepció i, així, quan ha convingut, per causa de les necessitats de «racionalització» —que gairebé sempre sol ser econòmica—, la política educativa ha ordenat que hi hagués escoles unitàries o bé fer concentració escolar. Les implicacions que això hagi pogut tenir per als subjectes agents o pacients en graus diversos dels resultats d'aquestes decisions, poc o gens han importat. L'escola, en definitiva, no és res més que una peça de l'engranatge social i, en sectors residuals, els criteris per a la seva organització han estat de caràcter residual també: les 2.250 pessetes dels sous dels mestres de Madrid i les 650 dels de poble en el segle passat, o bé l'expansió d'escoles unitàries o concentrades segons els costos dels transports o dels salaris en el nostres dies bé ho demostren...

L'escola ha sorgit quan ha fet falta i dins del sistema social que l'ha necessitat. L'Escola és fonamentalment un fet urbà, que ha estat necessari

per a la qualificació de la força de treball quan s'ha extingit la manera de transmetre els coneixements en la forma tradicional en el si de la família o en els llocs de treball; d'aquí que l'escola rural hagi estat sempre una qüestió d'ordre secundari i més, quan l'altra funció essencial que també acompleteix l'escola és encara garantida per les institucions família i església i per una cohesió social i ideològica més gran de la ruralia. És simptomàtic, al respecte, que hom es comenci a plantejar de forma important la problemàtica de l'escola rural en uns moments en què les formes de producció capitalistes s'introdueixen, també, fortament en el sector agrari.

En el llibre s'analitzen els efectes contradictoris que ha tingut la política de concentració escolar i les seves causes profundes: les connexions que s'han produït entre aquesta política escolar a les dues comarques i els seus efectes socio-econòmics i poblacionals, com han estat, per exemple, la pressió que ha suposat la supressió d'escoles cara a l'emigració en el Pallars, o bé el trencament dels vincles entre els alumnes i el medi d'origen en els dos casos, a canvi, per altra banda, de la pírrica compensació d'uns sabers ínfimament connectats amb la realitat que hauran de viure els alumnes. Aquestes conseqüències de la concentració i del transport escolar, segons l'autora, «impliquen perills i augment de la fatiga, però són, a més, elements de destrucció de la comunitat familiar, abans que les relacions econòmiques n'hagin afeblit els fonaments» (p. 77).

Però, a més d'aquestes crítiques particulars a les noves formes d'organització escolar, hi ha una consideració més profunda del sentit de l'escola en el medi rural, i és la consideració de l'escola com a element de destrucció de les cultures locals i com a instrument de penetració i d'imposició de la cultura urbana, cosa que ha produït la desarticulació, també, de formes de producció i de cultura tradicionals del camp i que, alhora, ha deixat els individus procedents del medi rural en inferioritat de condicions quan aquests s'han hagut d'encarar amb el món urbà: «La crítica més profunda que es pot formular a l'escola rural no és, des de la perspectiva actual, que no hagi servit per a la reproducció d'unes formes socials que es trobaven en retrocés, sinó justament que no hagi servit tampoc per a la integració de ple dret dels individus en les noves formes socials que tendien a imposar-se» (p. 98). Segons això, en definitiva, l'escola no hauria estat a l'àmbit rural un element dinamitzador d'allò que ara en diuen *la modernitat*, ni hauria servit per conservar els valors tradicionals en allò que tenen d'útils.

L'alternativa, doncs, hauria de passar per una reestructuració total i per un relligament de l'escola a les necessitats del medi, la qual cosa només es pot aconseguir mitjançant, entre d'altres coses, una forta descentralització: «El tipus de cultura que ha de transmetre l'escola s'ha de basar en un doble àmbit: ha de comprendre alhora elements de caràcter general, propis d'una

cultura moderna, i elements de caràcter local, que permetin l'adequació a la reproducció de les condicions de vida de cada zona, millorant-les» (p. 119). Això mateix porta M. Subirats a formular la proposta del *districte escolar* com a alternativa a l'actual organització del sistema educatiu a Catalunya; model inspirat en el sistema descentralitzat anglo-saxó i en algunes experiències italianes, que hauria de combinar una certa organització centralitzada en la Generalitat i una gestió per part dels districtes, amb amplis poders.

El llibre no és, doncs, com remarca Caivano en el pròleg, una simple anàlisi de l'escola rural, sinó una reflexió més àmplia sobre el sistema educatiu i les formes d'educació actuals, sobre la necessitat de replantejar-se la formació i el model escolar; no és una anàlisi de l'escola rural, que no existeix com a model únic, sinó la demostració que hi ha diverses situacions escolars d'acord amb les situacions específiques que les han generades i amb les quals interactuen.

Si l'anàlisi ens sembla interessant, doncs, és perquè resulta innovadora en un camp sobre el qual no s'havia entrat a fons en el nostre país, amb dues eines fonamentals: per un costat, una visió sociològica àmplia i per l'altra un coneixement aprofundit de dues realitats socials concretes. La combinació d'ambdues ha donat per resultat un text que aporta nous coneixements sobre el nostre sistema educatiu i elements importants de reflexió tant per als teòrics o practicants de l'educació com per als polítics o responsables de la gestió educativa.

Malgrat tot, emperò, no podem deixar de remarcar que el plantejament general i que es trasllueix en algunes citacions concretes, Marina Subirats deixa entreveure una certa visió optimista de l'escola, la seva necessitat de confiança en la institució, en darrera instància, cosa que, de vegades, pot fer confondre la realitat dels fets amb els desigs. Diem això perquè, com vèiem abans, d'escola no n'hi ha una de sola, però, com a part que és el sistema escolar del sistema social, apleix unes funcions genèriques que de sobres han estat analitzades per la sociologia de l'educació i que la relliguen inexorablement al tipus concret de desenvolupament social que l'ha generalitzada i al qual serveix. La pràctica del sociòleg no té dret a la desesperació i a l'esperança, el polític la necessita, encara que sigui com a excusa...

JOSEP MARIA ROTGER